

De ongerepresenteerden, representatieve macht en tegenrepresentatie

In zijn boek *'De nieuwe democratie'* pleit Willem Schinkel voor het instellen van een nieuwe 'Raad van State', dewelke dan een andere functie zou moeten krijgen toebedeeld dan zoals we deze nu kennen: namelijk een van geïnstitutionaliseerde tegenmacht (Schinkel, 2012, pp. 178 – 181). Volgens Schinkel is de instelling van een dergelijke geïnstitutionaliseerde tegenmacht noodzakelijk door de ondermijnende rol die economische systemen en de massamediale logica spelen ten opzichte van de democratie (Schinkel, p. 178). Schinkel stelt in dit verband- in navolging van Pierre Rosanvallon – dat als gevolg hiervan onpartijdigheid en reflexiviteit en de nabijheid van de democratie onder druk staan en er te weinig rekening wordt gehouden met het publieke belang *"en de (h)erkenning van het particuliere en de minderheid"* (Schinkel, p. 178).

Schinkel uit hier een zeer terechte zorg gezien de depolitiserende invloed die het neoliberale kapitalisme heeft op de democratie en het sociale domein. Het reorganiseren van praktijken en instituties rond marktprincipes fragmenteert sociale relaties en intensiveert fundamentele ongelijkheden. Door de geponeerde individuele zelfmanagement, en nadruk op 'de eigen verantwoordelijkheid' van deze ideologie, depolitiseert de relatie van de staat met het individu ook, waardoor het diens plichten ten aanzien van kwetsbare groepen veronachtzaamt, wat een verdere bedreiging vormt voor de democratie (McNay, 2014, p. 59).

Om hier tegenwicht aan te bieden, zoekt Schinkel naar een nieuwe representatiebalans, gericht op het contesteren van de markt en massamedia. Dit moet dan gebeuren door een agenderende macht en niet zozeer door een vorm van politieke besluitvorming (Schinkel, 2012, pp. 179-180). Schinkel wil met name systemen zoals kunst, religie en wetenschap een stem geven bij deze vorm van tegenmacht, met oog op het publieke belang. Verder kunnen genegeerde zaken geagendeerd worden. Publieksvorming zou hierbij van belang zijn (Schinkel, 2012, p. 180).

Schinkel wil dat er meer oog komt voor het publieke belang, maar hoe zal het verlenen van een stem aan religie, kunst en wetenschap hiertoe bijdragen? Hoe zal dit de representatiebalans in evenwicht moeten brengen? Om daarachter te komen, is het wellicht beter de vraag te stellen wie geen onderdeel uitmaken van deze balans, zeker als we het publieke willen dienen en minderheden willen (h)erkennen. Wanneer het onderdeel uitmaakt van het beoogde doel een representatiebalans te maken, moet nagedacht worden over hoe zij die nog geen deel hebben wel deel kunnen gaan uitmaken van de democratische orde, aangezien anders de huidige representatiebalans in stand blijft, wordt geïntensiveerd, of slechts enigszins anders van aard wordt, waardoor louter dezelfde belangen nog worden gerepresenteerd, maar de verhouding daartussen slechts veranderd. Het volstaat daarom niet enkel religie, kunst en wetenschap meer agenderingsmacht te geven. Dit zal de balans tussen economie, massamedia en kunst, religie en wetenschap wellicht veranderen, maar dat laat onverlet dat er nog altijd een grote groep zal zijn die überhaupt geen gewicht in de schaal te leggen heeft (zoals de 'armen' bij Rancière, 1995, p. 14), waardoor er nauwelijks te spreken kan zijn over een representatiebalans.

Twee heterogene logica's als markt en media en kunst, religie en wetenschap (voor zover deze heterogeen zijn) laten botsen kan tot een vruchtbaar politiek moment leiden (McNay, 2014, p. 133), maar neemt nog niet een ander vereist kenmerk van democratie mee: namelijk de radicale gelijkheid van iedereen met iedereen (Rancière, 1995, pp. 34-35). Om dit wel te bewerkstelligen moeten zij die nog geen onderdeel uitmaken van het geheel wel een plek krijgen, oftewel: de ongerepresenteerden gerepresenteerd maken, wil er daadwerkelijk een betere representatiebalans ontstaan (McNay, 2014, p. 55 en Rancière, 1999, p. 35). Wil de nieuwe 'Raad van State' als politieke factor opereren, moet het in die hoedanigheid verschillende gebieden, regionen, identiteiten en functies herconfigureren (vgl. Rancière, 1999, p. 35).

Volgens Rancière is dit louter mogelijk wanneer de percipieerbare divisies worden opgeheven door een radicaal moment van gelijkheid, waarbij twee heterogene logica's met elkaar botsen (Rancière, 1999, p. 30). Een nieuwe 'Raad van State' kan hieraan bijdragen door actief tegen-hegemoniale machtsuitoefening te bewerkstelligen, daarbij partijen betreffende die voorheen onzichtbaar waren.

De tegenmacht echter louter laten bestaan uit stemmen vanuit religie, kunst en wetenschap zal niet bijdragen aan het creëren van een dergelijke radicale gelijkheid. De kerk is al een machtsfactor van belang wat mensen indeelt, wat ertoe zal bijdragen dat er weer individuen zullen zijn die deel van geen deel zullen uitmaken Rancière (1999, p. 27). Hetzelfde geldt voor de wetenschap. Bovendien dient ervoor te worden gewaakt dat het niet louter (intellectuele) elites zullen zijn die gerepresenteerd worden door deze instanties een stem te verlenen. Het risico bestaat dan dat intellectuelen voor anderen gaan spreken (vgl. McNay, 2014, pp. 138-146). Schinkel (2012, p. 181) noemt vervolgens weliswaar ook consumenten als te vertegenwoordigen personen, maar juist personen in dit verband te typeren als consumenten is problematisch, omdat hij ze daarmee al een voorgegeven positie toebedeeld waardoor hij geen ruimte openlaat voor een andere invulling daarvan (vgl. Rancière, 1999, p. 27). Bovendien is een consument vooral een persoon die marktbelangen dient (of de markt gebruikt voor diens eigen belangen), wat deze typering tevens problematisch maakt. Rancière (1999, p. 27) stelt dat mensen op een plaats zetten volgens een rol of volgens bepaalde eigenschappen van mensen hun manieren van zijn, doen en spreken zal bepalen en mensen op hun plek houdt, wat vrijheid en gelijkheid ondermijnd. Nog een probleem is dat wanneer we een persoon als consument tegenmacht laten leveren, het neoliberale kapitalisme de persoon juist als zodanig zal benaderen en in die hoedanigheid diens poging tot contestatie zal weten te transformeren tot een nieuwe mogelijkheid van consumentisme, wat economische systemen en wetten louter zal versterken (vgl. McNay, 2014, p. 3). Om dit te voorkomen kan het beter zijn ervoor te kiezen niet te spreken over en met 'consumenten', maar over en met personen, waarbij de eventuele positie die ze innemen radicaal open wordt gelaten en ze daarmee los van hun positie van een stem te voorzien.

Door de door Schinkels voorgestelde factoren meer agenderingsmacht te geven, kan wellicht tegenwicht bieden aan de markt, maar het risico van probleemverschuiving treedt ook op: de macht wordt verschoven van de ene institutionele actor naar de andere (waardoor er slechts een andere politie-configuratie ontstaat), terwijl het probleem juist gelegen is in het feit dat de macht veeleer is komen te liggen bij abstracte systemen, in plaats van bij burgers (en dus concrete personen), laat staan bij de mensen die geen deel hebben in al van die genoemde systemen (McNay, 2014, pp. 141-142).

Bovendien is de vraag of religie, kunst en wetenschappen wel zo verenigd zijn tegen de markt, daar deze instellingen zelf steeds meer als markt zijn gaan functioneren, of daar steeds intensiever mee gaan samenwerken (neem de universiteit van Wageningen als voorbeeld, waar al 1/3 van de geldstromen afkomstig zijn uit het bedrijfsleven).

Ook is het de vraag of religie, wetenschap en kunst wel als belangrijkste representanten moeten optreden wanneer het doel gelegen is in het opmaken van een representatiebalans. Natuurlijk raken ook de wetenschap en de kunst ondergesneeuwd bij het hegemonialer worden van de markt, maar zij hebben tenminste nog een vorm van vertegenwoordiging. Ranciere (1999, p. 26) wijst ons hier er terecht op dat er ook mensen zijn die totaal geen vertegenwoordiging genieten, laat staan dat hun stem serieus genomen wordt, of überhaupt gehoord wordt.

Het advies zal daarom in dit verband luiden om de tegenmacht niet alleen centraal, maar lokaal te situeren omdat het primaat van de politieke besluitvorming is georganiseerd op een centraal niveau (nationaal, of internationaal) dat werkt in het voordeel van grote bedrijven en tegen het belang van burgers. Burgers hebben een comparatief nadeel op dit niveau: zij hebben steevast minder middelen, ervaring en coördinatiecapaciteit om zich op centraal niveau te organiseren, zoals corporaties dat doen. Het lokale niveau daarentegen, zou de balans meer verschuiven richting de burgers en zij die (nog) geen deel hebben. Het is dan de bedoeling dat zij die nog geen deel hebben in deze configuratie ook een stem krijgen. Op deze manier kan worden voorkomen dat de agendering niet in onevenredige mate door de markt wordt bepaald, maar meer door een pluraliteit aan partijen. Door religie, kunst en wetenschap een grotere stem te geven die niet gericht is op economische belangen, zullen burgers wellicht een minder vertekend beeld krijgen van politieke zaken en waardoor ook de agendering meer zou antwoorden aan wat de brede samenleving, maar ook wat haar minderheden belangrijk vinden. Door vervolgens burgers zelf ook een stem te geven in dit geheel, zullen andere maatschappelijke lagen (naast religie, kunst en wetenschap) ook vertegenwoordiging vinden, wat een betere representatiebalans als gevolg dient te hebben.

Geraadpleegde literatuur

McNay, L. (2014). *The Misguided Search for the Political*. Verenigde Staten: Polity Press.

Rancière, J., vert.: Rose, J. (1999). *Disagreement*. Verenigde Staten: University of Minnesota Press.

Schinkel, W. (2012). *De Nieuwe Democratie, naar andere vormen van politiek*. Amsterdam: De Bezige Bij.